

Kronborg-motetternes komponist

Af Ole Kongsted*

I 1990 fejrede Det kongelige Bibliotek Hendes Majestæt Dronning Margrethes halvtredsårsdag ved udgivelsen af *Kronborg-motetterne*¹. Disse tre renaissance-perler var en del af en musikaltiesamling, der hidrørte fra Skt. Nikolai Kirke i Flensborg. Samlingen – som i 1603 blev overdraget denne kirke af enkedronning Sophies rentemester, Hans Hartmann – blev i 1984 beskrevet af Gerhard Kraack²; den blev imidlertid først i 1988 sat i sin rigtige sammenhæng af nærværende forfatter.

Præsentationen af materialet – der skulle vise sig at være en af de vigtigste samlinger til ældre dansk/nordtysk musikhistorie – antog mange former i forbindelse med hyldesten til fødselaren. Danmarks Radio præsenterede ved en Torsdagskoncert i fødselsdagsmåneden april dele af Flensborg-samlingen, og Radiokammerkoret indspillede koncertrepertoiret på CD og LP³.

Udsendelser i radio og fjernsyn præsenterede fundet for en større offentlighed. Dansk Selskab for Musikkforskning, Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg og Det kongelige Bibliotek arbejdede sammen om udstillingen *Festmusik fra Renaissance* på Frederiksborg Slot⁴; udstillingen blev senere vist på Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek i Kiel og på Städtisches Museum i Flensborg. Samtidig blev en revideret udgave af teksten til facsimile-udgaven udsendt, der på tysk fortalte historien om Kronborg-fontænen og *Kronborg-motetterne* for interesserede udlændinge⁵. Endelig gav Flensborg-samlingen stødet til dannelsen af renaissance-ensemblet *Capella Hafniensis*, der via koncerter i først og fremmest Tyskland og Sverige har gjort en del af værkerne fra Flensborg-samlingen kendt for en større offentlighed; ensemblet udsendte i april 1992 CD'en *Kronborg Motets*⁶. Senest er i november 1992 udgivet en praktisk anvendelig korudgave af *Kronborg-motetterne* i et samarbejde imellem Det kongelige Bibliotek, Engstrøm & Sødrings Musikforlag og undertegnede⁷. Ovennævnte publikationer har i ord og toner fortalt om Flensborg-samlingen generelt og *Kronborg-motetterne* specielt.

Kronborg-fontænen's tilblivelseshistorie og med den *Kronborg-motetternes* ditto er på mange måder ganske veldokumenteret – hvad sidstnævnte angår i hvert fald vedrørende teksterne til motetterne, mens komponisten fra første færd var anonym. Det er han ikke længere, og da der samtidig siden er dukket nye oplysninger op, er der nu god grund til at sammenfatte.

Den lange og detaljerede historie, som kan læses i ovennævnte publikationer skal ikke gentages her; til en umiddelbar forståelse af denne artikels emne derfor blot følgende:

Frederik II bestilte i 1576 en fontæne til Kronborg Slot hos bronzestøberen Georg Labenwolf i Nürnberg. Af forskellige grunde, som der er gjort fyldigt rede for andetsteds, varede det mange år, før fontænen endelig i 1583 blev opstillet på slotspladsen i Helsingør. Allerede mod slutningen af året 1579 inddrog Frederik II magistraten i Nürnberg i sagen i irritation over bronzestøberens sendrægtighed. Af frygt for at kongen skulle annullere sin bestilling, hvilket utvivlsomt ville skade håndværkerbyen Nürnbergs europæiske renommé, udpegede magistraten en rådmand af sin midte til at følge sagen nøje. Denne rådsaristokrat – Joachim Pömer – besøgte fra efteråret 1581 bronzestøberens værksted én à to gange ugentlig for at tilskynde denne til at afslutte sit arbejde. Fontænen var færdig henimod slutningen af året 1582. Den 12. november 1582 meddelte Nürnberger-rådet kongen, at fontænearbejdet var fuldført. Samme dag meddelte Pömer i et privat brev Tyge Brahe – der synes at have en central placering i fontænesagen – at fontænen ville blive prøveopstillet i Nürnberg „i løbet af nogle uger“. Som bilag til brevet fulgte teksterne til et tysk og to latinske *carmina*, som Pömer – som privatmand – havde taget sig den frihed at lade Paulus Schede Melissus forfatte og en ukendt „berømt musiker her“ komponere. Pömer bad i dette brev om Tyge Brahes mening om, hvorvidt man kunne lade disse vers overrække kongen som en personlig gave. I brevet angav Pömer desværre ikke eksplicit, hvem han havde bedt om at komponere musikken til Schedes tekster. Digteren nævnes i øvrigt også kun implicit i forbindelse med en hilsen sidst i brevet. Den i denne sammenhæng interessante passus i brevet lyder: „Alss hab Ich zuuorderst der höchstgedachten Kön: May: meinem genedi[g]sten herrn zu vnderthenigster naigung, so Ich zu Irer Kön: May: trage, etliche *Carmina* begreifen, vnd gesangsweiss durch einen berühmten Musicum alhie *componiren* lassen ...“⁸. Denne sætning – som var det eneste, der var at gå efter i jagten på den anonyme komponist – resulterede i en liste over de teoretisk mulige komponister på knap en halv snes personer. Samtidig var udgangspunktet kronologisk set, at handlingsforløbet:

- 1) Pömer får idéen at overrække kongen en privat musikalsk hyldest i forbindelse med leveringen af fontænen,
- 2) Pömer henvender sig til digteren,
- 3) Digteren Paulus Schede Melissus forfatter de tre tekster,
- 4) Pömer henvender sig til komponisten,
- 5) Komponisten komponerer de tre motetter,

fandt sted i perioden 28. september 1581 – 12. november 1582. Den første dato er tidspunktet for rådmand Pömers overtagelse af ansvaret for fontænesagen, altså datum post quem for idéens undfangelse. Den anden dato er dagen for Pömers personlige brev til Tyge Brahe, altså i denne sammenhæng datum ante quem, idet værket jævnfør brevet på dette tidspunkt var færdigt, – d.v.s. både forfattet, komponeret og – efter al sandsynlighed også – trykt (se herom nedenfor).

Undersøgelsen af hvem der kunne komme på tale som komponist, således

som det hidtil mest detaljeret er fremstillet i *Kronborg-Brunnen und Kronborg-Motetten*⁹, førte som nævnt til en liste på oprindelig 8 mulige komponister. Efter publikationen af facsimile-udgaven og senere den tyske udvidede og reviderede version af teksten til denne, ytrede mange røster sig skriftligt i anmeldelser o.l. vedrørende det interessante spørgsmål: Hvem er komponisten? – de fleste journalistisk refererende, kun få på et musikvidenskabeligt kvalificeret grundlag¹⁰.

Skulle man tage Pömers ord for pålydende, at det var en „berømt musiker her“, der havde komponeret musikken, kunne kun 3 personer komme ind i billedet: Friedrich Lindner, Leonhard Lechner og – såfremt man kunne acceptere, at termen „alhie“ kunne udstrækkes til også at omfatte München respektive være anvendt om en musiker, der var på besøg i byen Nürnberg på det pågældende tidspunkt – Orlando di Lasso¹¹.

Undersøgelsen af Lindners værker var forholdsvis overskuelig; kun 2 værker kan med sikkerhed tilskrives ham: a) en 5-stemmig motet *Veni Sancte Spiritus* (komplet) og b) en 5-stemmig motet *Hodie Christus natus est* (ukomplet)¹²; hertil en 5-stemmig motet *Vulnerasti cor meum*, i hvilket tilfælde tilskrivningen dog ikke er ganske sikker¹³. Lindners biograf, Franz Krautwurst, skriver om hans pædagogiske og kompositoriske virke, at dette „infolge spärlicher Überlieferung nicht ausreichend gewürdigt werden [kann]“, samt at „als Komponist dürfte Lindner kaum Bedeutung zukommen“¹⁴. Samtidig med at det retfærdigvis må anføres, at Krautwursts vurdering er baseret på et yderligt spinkelt materiale, må man hævde, at der kvalitetsmæssigt er meget lang vej fra disse stykker til *Kronborg-motetterne*.

Et væsentligt bedre bud end Lindner var Nürnbergs berømteste musiker på denne tid, Leonhard Lechner. Et betydningsfuldt indicium for ham var dette, at han kendte rådmand Pömer personligt. Et af hans værker – en særdeles velskabt 6-stemmig motet *Si bona suscepimus* – er komponeret over Pömers symbolum *Fiat voluntas Domini*¹⁵. Denne motet er formentlig komponeret samtidig med *Kronborg-motetterne* og kunne i givet fald ses som en tak fra Lechners side for at have fået opgaven til kongen af Danmark. Lechner havde gode forbindelser til Nürnberg-magistraten. For ham talte ikke alene den kendsgerning, at han var personlig ven af rådmand Pömer, men også at han var en særdeles god bekendt af motetternes digter, Paulus Schede Melissus.

Efter udsendelsen af facsimile-udgaven og den tyske redegørelse *Kronborg-Brunnen ...* fulgte diverse indspilninger af musikken, anmeldelser, korrespondance/samtaler med eksperter i ind- og udland, der bl.a. tog stilling til spørgsmålet om den anonyme komponist. I et upubliceret *Denkschrift zu der Frage, wer die drei „Kronborg-Motetten“ komponiert hat* (dateret 18. januar 1991) hældede Lechner-eksperten Konrad Ameln til den opfattelse, at Lechner måtte være den anonyme komponist. Han slog fast, at Pömer i sit brev til Tyge Brahe udtrykkelig nævner én berømt komponist, hvilket efter hans opfattelse betød:

- a) „... dass alle drei Motetten von dem selben Autor sind,
- b) das *nicht* der berühmteste seiner Zeit – also Lasso – gemeint ist, sondern

ein zwar berühmter, jedoch vermutlich ein in Dänemark noch nicht bekannter Meister. – Der Superlativ scheint mir bewusst vermieden zu sein.“

Idet Ameln i ovennævnte *Denkschrift* var enig med undertegnede om, at der på grund af motetternes kvalitet og med denne som baggrund kun kunne være tale om Lasso eller Lechner som ophavsmand, ytrede han følgende vedrørende spørgsmålet:

„Lasso oder Lechner?:

a) Obwohl Lasso zuweilen in Nürnberg war und eine Anwesenheit gegen Ende des Jahres 1581 verbürgt ist, hatte der Rat keine Veranlassung, ihn mit der Komposition der für den König von Dänemark bestimmten Motetten zu beauftragen – er hätte ihn bitten und mit einer hohen Honorarforderung rechnen müssen. Lechner hingegen – sowohl im Dienste des Rats als auch von einflussreichen Ratsherren hoch geschätzt und sicherlich empfohlen – zu beauftragen, lag viel näher. Denn er musste ex officio den Auftrag übernehmen und – wenn überhaupt – mit einer bescheidenen „Verehrung“ zufrieden sein.

b) Die beiden lateinischen Motetten könnten auch Werke Lassos sein; viele Kompositionen Lechners sind denen seines Lehrers ähnlich. Die deutsche Motette mit den drei Symbola hingegen ähnelt den beiden Stücken, die Lechner in seiner Sammlung von 1589 als Nr. XV und XVI veröffentlicht hat. Ein Vergleich mit diesen zum Gedächtnis des Herzogs Ludwig von Württemberg und seiner Gemahlin gedichteten und vertonten Werken kann die Autorschaft Lechners erhärten (vgl. Gesamtausgabe, Band 11, S. 67 – 72 und 109f)¹⁶.

Herefter fulgte udsendelsen af *Kronborg-Brunnen* ..., hvor forf. fremlagde det dengang kendte materiale med en redegørelse for, at Lassus og Lechner udfra musikalsk kvalitative synspunkter var de to eneste seriøse kandidater. Når forf. i forbindelse med „valget“ af den sandsynligste „Kronborg-komponist“ i første omgang snarere troede på Lassus end på Lechner – på trods af dette „alhie“ i brevet til Tyge Brahe, der snarest pegede på Lechner – skyldtes det dels det faktum, at der i Lechners kendte *Gesamtwerk* ikke findes meget, der ligner *Kronborg-motetterne*, dels yderligere det faktum, at Lassus faktisk var i kontakt med Nürnberg på det pågældende tidspunkt *Kronborg-motetterne* må være komponeret.

Martin Kirnbauer – som i Nürnberg forsøgte at fremskaffe afgørende beviser for komponistens identitet – fremlagde sine overvejelser i *Die Kronborg-Motetten* ... (se note 10, 11). Efter at have gjort rede for de argumenter, der kunne tale for Lassus, fandt Kirnbauer dog, at Lechner måtte være den „berømte musiker“ (s. 117):

„Ein Komponist wie Lasso wäre zudem nicht mit „ein berühmter Musicus alhie“ charakterisiert – immerhin ist Lasso „fürstlicher Bairischer

Capellenmaister“; offensichtlich erwartet Pömer nicht, dass der Name des Komponisten bekannt sein könnte (er wertet mit dieser Angabe ja einerseits nur seine Carmina eine Qualitätssicherung, die Tycho Brahe ja ohne den Notentext nicht überprüfen konnte) und „alhie“ bezieht sich zunächst doch eher auf die Stadtgrenzen Nürnbergs. Auch könnte erwartet werden, dass Lasso (bzw. seine geschäftstüchtigen Erben) diese Komposition ein weiteres Mal verwerten würde, sie also z.B. in einem späteren Sammeldruck veröffentlicht hätte, was aber offensichtlich nie geschah.

Aus dem Kreis der möglichen Komponisten scheint hingegen mehr für Leonhard Lechner zu sprechen. Dieser war zu der Zeit nicht nur der sicherlich „bedeutendste“ Komponist in Nürnberg, der aber über den regionalen Raum hinaus noch nicht bekannt gewesen sein dürfte, sondern auch bestens vertraut mit dem Stile Lassos wie auch italienischen Neuerungen ... (s. 118 f): Erwähnt werden soll auch die Motettensammlung „*Harmoniae Miscellae*“ vom September 1583 (!), darin eine Motette über ein Symbolum mit folgender Widmung erhalten ist: „*Joachimi Boemeri, Patritii ac Senatoris Noribergensium dignissimi Symbolum*“. Die zeitliche Nähe der Pömerschen Symbolum-Vertonung zu der des dänischen Königspaares ist in dem Zusammenhang besonders bemerkenswert ... (s. 119): Durch die Übernahme der Vertonung der „Kronborg-Motetten“, hätte er sich ebenfalls in Dänemark bekannt machen können – eine diesbezügliche Anstrengung würde die ausserordentliche Qualität der Komposition erklären ... Auch ist von grossem Gewicht, dass sich eine (enge) Freundschaft zwischen allen dreien möglichen Beteiligten nachweisen lässt: Joachim Pömer, Paulus Melissus Schede und Leonhard Lechner ... (s. 122): ... Abschliessend kann gesagt werden, dass die bemerkenswerte Qualität der Komposition einem Nürnberger ebenso wie einem anderen Komponisten zur Ehre gereichen würde“.

I forbindelse med kammerkoret „*Ars Novas*“ indspilning af den første af *Kronborg-motetterne*, kommenterede Niels Krabbe i teksteftet forholdende omkring komponisten og musikken. CD'en, *Sacred Music from the Court of Christian IV* – en ikke synderlig velvalgt titel al den stund pladens første skæring hverken er „sacred“ eller „from the Court of Christian IV“ – blev udsendt i begyndelsen af 1992¹⁷. Krabbes fremstilling såede på det foreliggende kildegrundlag en helt uberettiget tvivl, om de tre motetter var komponeret af den samme komponist – der så i øvrigt en passant betegnes „probably a local musician“ (!)

Horst Leuchtmann – en af de fineste kendere af senrenaissancens vokalpolyfoni – omtalte spørgsmålet om den anonyme komponist i en anmeldelse af *Kronborg-Brunnen* ... (jfr. note 10, 12):

„Der Verfasser geht die in Nürnberg damals tätigen Komponisten durch ... Die Vertonungen, besonders die der beiden ersten Gedichte sind in der Tat so gut, dass man dem Verfasser folgen möchte, wenn er hier nur

Lechner anerkennen vill. Und villleicht Lasso, der h  st geeigmet erscheint. Auch liesse sich eine Verbindung zu Lasso, der ja öfters in Nürnberg weilte und auch in München erreichbar war, unmittelbar oder durch seinen Schüler Lechner, sehr gut vorstellen. Gegen diese Zuweisung an Lasso sprechen allerdings verschiedene Gründe. Lasso ist mehr als nur „berühmt“ und „alhie“ kann sich ja nicht gut auf die bayerische Residenzstadt München beziehen. Lechner dagegen wird dem König höchst wahrscheinlich unbekannt gewesen sein, und ein „berühmter“ Komponist (im Sinne von sehr gut) war er sicher. Und dann: Lasso würde mit einiger Gewissheit eine so hübsche Komposition ein zweites Mal, und sei es als Kontrafaktur, wieder verwendet haben. Ob Lechner das tat, wissen wir nicht – seinen Werken ist ja nicht die editorische Sorgfalt zuteil geworden, wie sie Lasso-Vater und die S  hne für sich aufwendeten. Weiter sind Lechner diese Vertonungen durchaus zuzutrauen. Und einen geringeren Komponisten als ihn wird man dem König nicht anzubieten gewagt haben.“

Som det heldigvis undertiden forekommer i forbindelse med denne slags studier, gav en af ovennævnte publikationer st  det til en opklaring af sagen omkring den anonyme komponist. Udgivelsen af Kirnbauers artikel (se note 10,11) i Nürnberg blev anledningen. Wolfgang Freiherr von Stromer, Gr  nsberg – en efterkommer af den Wolf-Jacob von Stromer der i sin tid tegnede Frederik II's font  ne¹⁸ – satte Kirnbauer i forbindelse med Freiburger-filogen Eckart Sch  fer; sidstnævntes undersøgelser vedrørende *Quellen- und Brunnengedichte der fr  hen Neuzeit in Deutschland* førte så endelig til afsløringen af „Kronborg-komponistens“ identitet; karakteristisk nok for hele undersøgelsen – i høj grad et samspil af studier af musik, digtning og arkitektur – viste det sig at være en filolog, der „am Ende“ sad med nøglen. Sch  fer kunne henvise Kirnbauer til et manuskript i universitetsbiblioteket i Erlangen-Nürnberg af Ludwig Krauss: *Paul Schede-Melissus. Sein Leben nach den vorhandenen Quellen und nach seinen lateinischen Dichtungen als ein Beitrag zur Gelehrten-geschichte jener Zeit*¹⁹.

Kirnbauer forfattede et Post Scriptum til sin artikel (note 10,11), som gør rede for håndskriftets indhold og som afslører komponistens identitet: *Leonhard Lechner*²⁰.

I Krauss' afhandling omtales i et afsnit med overskriften *Schedes Beschreibung des Kunstbrunnens von Georg Labenwolf* et tryk fra 1582, hvis proveniens han desværre ikke angiver²¹:

*Ode Pindarica Ad Fridericum II. Regem Daniae
Potentissimum. In laudem Fontis Coronae. Scripta A
P. Melisso Germano, Comite Palatino, Et Equite Aur.
Cive Rom. Noribergae, MDLXXXII.*

Krauss giver herefter en forholdsvis udførlig beskrivelse af trykket; denne dokumenterer bl.a., at „plaketten“ fra „monogram-motetten“ (Kronborg-motet nr. 2:

In Connexum Regiarum Literarum) – foreningen af bogstaverne F og S i en krans af laurbærblade med krone og 2 korslagte sceptre og versalierne FLORESCAT IN AEVUM i et skriftbånd – befandt sig på trykkets titelblad; dette understreger selvsagt trykkets samhörighed med de trykte nodeblade. Krauss beretter (s. 57):

„Die Schrift enthält ausser der erwähnten Pindarschen Ode noch 3 kleinere lateinische Gedichte in elegischem Versmass, darunter 2 Epigramme, die von Leonhard Lechner für sechs Stimmen komponiert waren (die Noten sind wohl aus technischen Gründen nicht beige druckt)

...

Gleichzeitig mit diesen Gedichten, die an König Friedrich II., vielleicht in hübscher kalligraphischer Ausstattung zusammen mit Lechners Musikkomposition abgingen, richtete Sch.[ede] eine 15 strophige Alkæ'ische Ode (I 450) an den berühmten Astronomen Thyco de Brahe ..., schilderte darin die Verdienste Pömers um die Fertigstellung des Brunnenwerkes, erwähnte auch sein auf Pömers Rat verfasstes Festlied, das er in den erhabenen Weisen Pindars verfasst, ebenso die Komposition Lechners, den er aber hier nicht mit Namen nennt ...“

Af denne beskrivelse fremgår klart, at Krauss har haft et eksemplar af den „indpakning“ af *Kronborg-motetterne* for sig, som forf. efterlyste i forbindelse med facsimile-udgaven, og hvoraf der kun er bevaret et enkelt beskåret blad²². Efter omfanget af digtene at dømme – som alle er gengivet i *Kronborg-Brunnen* ... s. 97 ff, og som jfr. Krauss alle fandtes i dette hidtil ukendte tryk fra 1582 – må man nok forestille sig, at digtene har været trykt på formentlig to eller – på grund af digtenes udstrækning måske endda flere – dobbeltblade i motetternes „Folio Royal“-format. De er så blevet overrakt kongen formentlig indbundet sammen med de tre motetter.

Krauss' beskrivelse af trykket giver anledning til en kort kommentar: for det første må der være tale om en fejltagelse, når han omtaler „noch 3 kleinere Epigramme, die von Leonhard Lechner für sechs Stimmen komponiert waren ...“. Bortset fra at *Kronborg nr. 1* næppe kan kaldes et „mindre epigram“, var der ikke tale om tre latinske digte – derimod to latinske og et tysk digt; desuden var det tyske „epigram“ udsat for fem stemmer – ikke for seks. For det andet lå nodetrykkene jfr. Krauss ikke sammen med dette tryk, og på nodetrykkene var komponistens navn som bekendt ikke angivet. Når Krauss ved, at Lechner er komponisten, må dette have stået på et titelblad, hvilket bestyrkes af beskrivelsen af oden til Tyge Brahe: „... erwähnte auch sein auf Pömers Rat verfasstes Festlied ... ebenso die Komposition Lechners, den er aber hier (i modsætning til på „titelbladet“ forf.) nicht mit Namen nennt ...“ Man kan selvsagt stille det spørgsmål, om Krauss – når han nu tog fejl i forbindelse med beskrivelsen af trykket – kunne tage fejl i forbindelse med angivelsen af komponisten, men dette må betragtes som yderst usandsynligt.

Det er endnu ikke lykkedes at opspore dette tryk. Krauss må have set det i Tyskland (i Nürnberg?), og da den sidste stump af det var indbundet sammen med *Kronborg-motetterne*²³, taler disse oplysninger imod den antagelse, at Pömers private gave til den danske konge skulle være så eksklusiv, at den kun skulle være fremstillet i et enkelt eksemplar.

Da der siden udgivelsen af *Kronborg-Brunnen* ... er dukket enkelte nye oplysninger op, som kaster nyt lys over spørgsmålet om afleveringen af fontænen i Helsingør respektive overdragelsen af trykket med musikalierne til kongen, vil jeg benytte lejligheden til at meddele disse på dette sted.

Der har været flere uklare punkter i *Kronborg-motetternes* „overlevelseshistorie“: Fik kongen overhovedet rådmand Pömers smukke gave overrakt? Hvorledes kunne disse tryk „lande“ hos dronningens rentemester Hartmann i Flensborg?

For at belyse disse spørgsmål er det nødvendigt kort at referere, hvad der hidtil kendes til selve transporten Nürnberg-København. Fontænen var færdig umiddelbart før jul 1582 og blev prøveopstillet i stadsgraven i Nürnberg, hvor folk kunne se den i juledagene. Et samtidigt brev beretter herom²⁴; Magdalena Behaim skriver til sin brudgom Balthasar Paumgartner den 25. december 1582:

„Bin aug dise wogen mitt deinem pruder und seinem weib hinaus vir das frauenthor gefarn. Da hat mon im graben bey dem fischbag ein gewaltig werck eines springeten prunens auf gericht von lautter mesing mit vil reren und springen. Das haben wir gesehen, wierst an zweifel wol darvon gehert haben, weil es hie gemacht ist worn und dem kinchg von Dene-marck sol gehern.“

Den 11. januar 1583 drog „fontænekaravanen“ fra Nürnberg mod Lübeck; i begyndelsen af februar samme år fik kongen igennem Rantzau besked om, at fontænen havde nået Lübeck. Kongen svarede 13. marts, at den ville blive afhentet i Lübeck, såsnart isen i Østersøen var smeltet. Den 17. marts skrev Frederik II takkeskrivelser til både byrådet i Nürnberg og til rådmand Pömer. Rådet fik en kongelig tak, rådmanden en guldkæde med en medaillon med kongens billede. Ikke længe efter indtraf fontænen på Kronborg, hvor amtmanden den 4. august 1583 kunne meddele, at fontænen ville være færdigopstillet i løbet af få dage; det kom imidlertid i virkeligheden til at tage meget længere tid.

Om rådmand Pömer selv kom til Danmark med fontænetransporten – hvilket vel er det sandsynligste – eller senere er uklart; men han kom til Danmark, og det er derfor rimeligt at antage, at han selv har overrakt kongen sin gave. Frederik II har derfor næppe set de aftryk af motetterne, som landede hos rentemester Hartmann i Flensborg. Som en plausibel forklaring på hvorledes dette kan være gået for sig kunne følgende tjene: I Pömers private brev til Tyge Brahe lyder fortsættelsen af sætningen vedrørende „berømte musiker“ således: [... etliche *Carmina* begreiffen, vnd gesangsweiss durch einen berühmten Musicum alhie componiren lassen,] Inmassen E[uer] Gestr[engen] ab beyligenden Copien ver-treulich zu sehen haben, der mainung vnd vorhabens Wouern es E. Gestr. also

für rathsam ansehen wurde, dasselbig Irer Kön: May: neben Zufertigung dess Prunnenwerckhs vnderthenigst zukommen zulassen ...“. De nævnte „Copien“ kan – i modsætning til det tidligere antagne: at de skulle være afskriften af teksterne til motetterne – betyde de „aftryk“ af musikaliene, som endte i Hartmanns samling i Flensborg. En rimelig antagelse kunne følgelig være, at Tyge Brahe – som kan have kendt Hartmann og dennes musikinteresse – har ladet aftrykkene gå videre til denne, vel vidende, at Pömer kom med den ægte vare – hyldestpublikationen til kong Frederik – på et senere tidspunkt.

Beviset for Pömers tilstedeværelse i Danmark hvilket bestyrker sandsynligheden for, at han med egen hånd har overrakt kongen publikationen, findes i Sivert Grubbes dagbog i Rigsarkivet i København²⁵. Grubbe opholdt sig som 17-årig i 1583 i Geneve, hvor han i selskab med andre danskere hørte den reformerte teolog Theodor Beza. Da hans hovmester, Lauritz Tancke, blev myrdet i 1584, forlod han imidlertid byen og rejste hjem til Danmark; her opholdt han sig nogle måneder hos faderen, rigskansler Eiler Grubbe, der på det tidspunkt var lensmand i Vordingborg. Sivert Grubbe beretter:

„Efterat være vendt tilbage til Fædrelandet, opholdt jeg mig hos min Fader i to – tre Maaneder. Men just som jeg stod i Begreb med atter at rejse udenlands, navnlig til Frankrig, kom til min Fader paa Vordingborg Slot en Borgmester fra Nürnberg, Joachim Boemer, som havde været hos kong Frederik, og havde indrettet det skønne Springvand, der er at see paa Kronborg, hvilket var forfærdiget i Nürnberg. Kongen havde bevist ham megen Ære og da han drog bort, havde han foræret ham en Guld kjæde og et Bæger af purt Guld.

Med denne Borgmester kom jeg til Nürnberg, hvor han på den ærefuldeste Maade gav mig Bolig i sit Hus, og for min Skyld anrettede et prægtigt Gjæstebud, hvortil Borgherren, Borgmestrene og nogle af de fornemste Raadmænd vare indbudne. Saa ung jeg var, blev jeg nødt til at tage Hæderspladsen blandt saa mange udmærkede og ældre Mænd. Da man var kommen til Sæde rejste Borgmesteren sig og holdt en lang Tale, hvori han udviklede for sine Kolleger og Gjæster Aarsagen til sin Rejse og langvarige Fraværelse hos Kong Frederik, og endte med at sige, at han haabede, at han ved sin Rejse havde gjort vor Konge særdeles naadig stemt mod Staden Nürnberg, dens Øvrighed og Borgerskab.

Da jeg havde Lyst til at opholde mig nogen Tid i Altorf, ledsagede Borgmester Boemer mig derhen og anbefalede mig til den berømte jurist Hubert Gifanius, i hvis Hus jeg baade fik Bolig og Kost ...“

Sivert Grubbe nævner eksplicit Pömers „langvarige Fraværelse“ fra Nürnberg; antager man, at Pömer faktisk var med fontænetransporten, har hans ophold i Danmark varet mindst et år, muligvis endda halvandet. Da han kom hjem til Nürnberg, lå Lechners „kvittering“ for at have fået denne opgave på hans bord i form af motetten *Si bona suscepimus* (september 1583)²⁶. På dette tidspunkt var

Lechner ikke mere i Nürnberg; han var – mens Pömer endnu befandt sig i København – rejst til Hechingen, hvor han ved årsskiftet blev ansat som kapelmester hos Eitel Friedrich Graf von Hohenzollern²⁷.

Gåden omkring *Kronborg-motetternes* anonyme komponist må således betragtes som værende løst og „gerningsmanden“ fundet, selvom en del af corpus delicti – som tilfældet er i forbindelse med selve fontænen – mangler.

Leonhard Lechners overleverede værker er samlet i en „Gesamtausgabe“: *Leonhard Lechner Werke*. Serien blev påbegyndt i 1954. Hidtil er (sommer 1993) udkommet 13 bind, og der er regnet med et omfang på 15 bind; endnu et par bind mangler altså, før serien bør finde sin afslutning med *Kronborg-motetterne*.

Lechner har – med en vanskeligt håndterlig tysk glose – været betragtet som en „Kleinmeister“. At selv en „Meister zweiten Ranges“ momentvis kan hæve sig til mesterens højde, er der foruden *Kronborg-motetterne* mange andre gode eksempler på hos Lechner: den usædvanligt veldrejede 6-stemmige motet *Si bona suscepimus* (en „Symbolum-Motette“ ad modum *Kronborg-motet nr. 3*), den gribende 4-stemmige motet *Wohl dem der den Herren fürchtet*, den stemningsfortættede *O Tod, du bist ein bitter Gallen* eller den både tekstligt og musikalsk spændende og afvekslende *Risi, ploro*, som med sine „Textausdeutungen“ er i stil med den første af *Kronborg-motetterne*.

Lechners værk har hidtil ikke været så kendt og anerkendt som kvaliteten af store dele af hans produktion berettiger til, men der er længere imellem snapsene end hos Lassus. Til gengæld er der klare eksempler på, at han i højere grad end hovedparten af sine samtidige og på niveau med samtidens største mestre, når meget langt med et personligt musikalsk udtryk for sine tekster. Kun få – hidtil hovedsageligt tyske – forskere har forstået hans historiske placering, hans meget personlige videreførelse af Lasso-stilen og dermed hans væsentlige betydning som en stilistisk forudsætning for Schütz og dennes samtidige. Anna Amalie Abert skriver om hans dybt særprægede svanesang *Deutsche Sprüche von Leben und Tod* (1606), at her er „motettische Feierlichkeit und madrigalische Anschaulichkeit“ smeltet sammen „zu einem einheitlichen und durchaus eigenen Alterstil“, og Friedrich Blume skriver „in Absicht und Wirkung weit vorausweisend, in der Form ohne Parallele“²⁸.

Lechner-eksperten Konrad Ameln har i årevis kæmpet for udbredelsen af kendskabet til Lechners musik, først og fremmest igennem udgivelsen af de samlede værker; han har valgt at afslutte sine store leksikonartikler om Lechner med henvisningen til Christoph Demantius (1595): „Orlandus valuit permultum cantibus olim, Langius et Lechner non valuere minus“ – en sammenligning han karakteriserer som smigrende for Lechner, men en overvurdering af Gregor Lange.

Faktum er, at det endelige overblik over Lechners produktion må afvente de sidste bind i udgivelsen af de samlede værker. Faktum er ligeledes, at en grundigere analyse af hans værk i relation til fortid, samtid og eftertid ikke forefindes; måske kan opdagelsen af, at *Kronborg-motetterne* er komponeret af ham, anspre hertil.

*Undertegnede har i flere år haft samarbejde med mange personer og institutioner omkring diverse udgivelser i forbindelse med *Kronborg-motetterne*; jeg vil gerne på dette sted takke især to personer, som har været mig til uvurderlig støtte, ved at tilegne dem denne artikel: Dr. Gerhard Kraack, Flensburg og stud. Martin Kirnbauer, tidligere Erlangen, p.t. Basel.

Noter

1. *Kronborg Motetterne Tilegnet Frederik II og Dronning Sophie 1582*. Udgivet i Anledning af Hendes Majestæt Dronning Margrethe II's Halvtredsårsdag 16.4. 1990. Det Kongelige Bibliotek, udg. Ole Kongsted.
2. Gerhard Kraack: *Die St.-Nikolai-Bibliothek zu Flensburg. Eine Büchersammlung aus dem Jahrhundert der Reformation*. (Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte Bd. 35), Flensburg 1984.
3. *Royal Music from the Courts of Kings Frederik II & Christian IV*, Da Capo DCCD 9020 og DCLP 9020.
4. *Festmusik fra Renaissance*. En udstilling i samarbejde mellem Dansk Selskab for Musikforskning, Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg og Det kongelige Bibliotek. Katalog ved Ole Kongsted, Harald Ilsøe, Steffen Heiberg, Gerhard Kraack, Kbh. 1990.
5. Ole Kongsted: *Kronborg-Brunnen und Kronborg-Motetten. Ein Notenfund des späten 16. Jahrhunderts aus Flensburg und seine Vorgeschichte*, (Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte Bd. 43), Kopenhagen, Flensburg, Kiel 1991.
6. *Kronborg Motets*, Capella Hafniensis, Kontrapunkt 32106; noter ved Ole Kongsted.
7. *Musik i Danmark på Frederik II's tid*, Bind VIII, Leonhard Lechner? *Kronborg-Motetterne* udgivet af Ole Kongsted, Kbh. 1992.
8. Her citerer efter *Kronborg-Brunnen* ... (se note 5), s. 49.
9. Se note 5.
10. Et udvalg af artikler om emnet: 1) NN: „Notenfund erweist sich als Sensation“, i: *Flensburger Tageblatt*, 30.12. 1989. 2) Bernhard Lewkovitch: „Genfundet hofmusik“, i: *Kristeligt Dagblad* 21.4. 1990. 3) Wolfgang Butzlaff: „Notenschätze endlich gehoben“, i: *Flensburger Tageblatt*, 19.9. 1990. 4) Mogens Friis: „Dansk 'vandmusik' og kongelig fødselsdag“, i: *MUSA*, oktober 1990, 9. årgang nr. 2, s. 9. 5) Dieter Lohmeier: „Festmusik der Renaissance“, i: *Grenzfriedenshefte* 1990, H. 4, Dezember 1990. 6) Hans W. Hansen: „Flensburgmusikken“, i: *Slesvigland* 1991, 12. årg., 4, s. 103 – 107. 7) Gerd Vaagt: „Königliche Musik aus Flensburg“, i: *Schleswig-Holstein* 9/91, s. 14 – 16. 8) Gerhard Kraack: „Die Hartmannsche Musiksammlung in der Bibliothek des Alten Gymnasiums“, i: *Altes Gymnasium Flensburg 1566 – 1991 Festschrift*, Flensburg 1991, s. 55 – 64. 9) Manfred Plath: „Das Kronborger 'Kronjuwel'“, i: *Flensburger Tageblatt*, 28.5. 1991. 10) Martin Kirnbauer: „Die Kronborg-Motetten“, indlæg (4.s.) i: *Musica Franconica Quodlibet*, II/91. 11) Martin Kirnbauer: „Die 'Kronborg-Motetten'. Ein Beitrag zur Musikgeschichte Nürnbergs?“, i: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Nürnberg*, Bd. 78, Nürnberg 1991, s. 103 – 122. 12) Horst Leuchtmann: „Ole Kongsted: Kronborg-Brunnen und Kronborg-Motetten“. (Se note 5) Anmeldelse i: *Die Musikforschung* Bd. 45, 1992, s. 386f. 13). Martin Kirnbauer: Post scriptum, „Basel, im Frühling 1992“ – brev fra Martin

- Kimbauer til Ole Kongsted, Musikhistorisk Museums Arkiv. 14) Ole Kongsted: „Lechner, Archimusicus“, i: *Musica Franconia*, 5. Internationale Festtage Alter Musik Nürnberg 21. – 31. Mai 1992 (teksthefte til musikfestival), s. 11 – 14. 15) J.P. Jacobsen: „Kronborg Motetterne Tilegnet Frederik II og Dronning Sophie 1582 etc. udgivet af Ole Kongsted“ (se note 1) anmeldelse, i: *Dansk Årbog for Musikforskning* XIX 1988 – 1991, s. 189 – 191.
11. Dette spørgsmål diskuteres grundigt af Ole Kongsted: *Kronborg-Brunnen ...*, s. 68f, af Horst Leuchtmann, *op.cit.* s. 387, samt af Martin Kirnbauer (note 10, 11), s. 113, 117.
 12. Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg: Hs 8820 Q, fol. 163v – 169f (*Veni Sancte Spiritus*). Motetten er en forholdsvis stiv og sine steder ubehjælpssom cantus firmus-sats med melodien i basstemmen. Transskription v/ forf. i Musikhistorisk Museum.
 13. Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg: Hs 8820 X, fol. 287v – 295r. Værket er indspillet af Capella Hafniensis, se note 6. Transskription v/ forf. i Musikhistorisk Museum.
 14. Franz Krautwurst: Artikel „Friedrich Lindner“ i: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd 8, Kassel 1960, sp. 894 – 897.
 15. Motetten stammer fra samlingen *Harmoniae miscellae Cationum sacrarum* (1583) nr. XLI og er gengivet i bd. 6 af udgaven af Lechners værker: *Leonhard Lechner: Werke*, hrsg. v. Konrad Ameln u.a. Værket er indspillet af Capella Hafniensis (se note 6).
 16. Kommentar: Ad a) Pömer handlede i fontænesagen ex officio, d.v.s. qua rådmænd, i forbindelse med „fremstillingen“ af motetterne som privatmand. Ad b) *In Symbola Regis et Reginae* er selvsagt samme genre, som de to motetter, Ameln nævner, men de ligner efter forf. opfattelse ikke *Kronborg nr. 3* synderligt. Interesserede kan anstille sammenligningen på Kontrapunkt CD 32106, *Kronborg Motets*.
 17. Kontrapunkt CD 32100.
 18. Se *Kronborg-Brunnen ...* s. 36.
 19. Ms. B 77, 1918; håndskrevet i 2 bind.
 20. Skriftet befinder sig i Musikhistorisk Museums arkiv, dat. „Basel im Frühling 1992“.
 21. Bd. 2, s. 54 – 58. Jeg takker universitetsbiblioteket i Erlangen for oplysning om og kopi af de relevante sider fra dette manuskript.
 22. Se *Kronborg-Brunnen ...* s. 76f.
 23. Se *Kronborg-Brunnen ...* s. 76f.
 24. Citeret efter Martin Kirnbauer: note 10,11 s. 106.
 25. Om Sivert Grubbe (1566 – 1636) se artiklen af C.O. Bøggild-Andersen i: *Dansk biografisk leksikon*, 3. udgave, 5. bind, s. 310f, (Kbh. 1980); det følgende uddrag citeret efter H.F. Rørdam i *Danske Magasin*, 4. række, II, s. 374 (Kbh. 1873).
 26. Se note 15.
 27. Konrad Ameln: Artikel „Leonhard Lechner“, i: *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, Bd. 8, Kassel 1960, sp. 428 – 438; samme forf. artikel „Leonhard Lechner“ i: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, bd. 10, London 1980, s. 585 – 589.
 28. Her citeret efter Ameln (se note 27) *MGG*, s. 437.